Kuntaliitto
Kommunförbundet

Lausunto

777/03/2017

17.10.2017

Eduskunnan ympäristövaliokunta

Asiantuntijakuuleminen

Keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta vuoteen 2030

Valtio ja kunnat luovat edellytykset asukkaiden, yritysten ja yhteisöjen ilmastoystävällisille valinnoille. Jotta taakanjakosektorin erittäin vaativa päästövähennystavoite toteutuisi vuoteen 2030 mennessä, on valtion ja kuntien yhteistyön onnistuttava. Keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmassa (jatkossa KAISU) käsitellään ensimmäistä kertaa kuntien roolia ilmastopoliittisena toimijana laajasti ja esitetään valtion ja kuntien ilmastotyön linkittämistä paremmin yhteen.

Kuntien esittäminen merkittävänä ilmastotoimijana on perusteltua. Reilulla kolmasosalla kunnista on ilmastostrategia, eri ilmastoverkostoissa toimii saman verran kuntia. Kunnat myös profiloituvat ilmastoasioissa: Lappeenranta on Suomen ilmastopääkaupunki, Espoo Euroopan kestävin kaupunki, Helsinki hiilineutraali 2035, Turku ensimmäinen jätteetön ja päästötön kaupunki Suomessa ja Iin kunta on Euroopan mestari ilmastotyössä. Konkreettisia ilmastotekoja tehdään suunnitelmallista ilmastotyötä tekevissä kunnissa laajasti, mutta ilmastotekoja tehdään myös niissä kunnissa, joissa ei ole ohjelmaan perustuvaa ilmastotyötä.

Kunnilla on monia keinoja ilmastotyöhön. Kuntien on mahdollista vaikuttaa taakanjakosektorin päästöihin maankäytön ja liikenteen suunnittelulla, rakentamisen ohjauksella, hankinnoilla, jätehuollolla sekä kasvatuksella ja ympäristövalistuksella. Kuntien tehtäväkokonaisuuden säilyttäminen on tärkeää, jotta laaja-alaiseen ilmasto-ongelmaan pystytään vastaamaan tehokkaasti.

Valtion keinoista verotus ja tuet tulee ottaa entistä tehokkaammin käyttöön, jotta siirtyminen ilmastoystävällisempiin vaihtoehtoihin nopeutuisi. Ruotsissa hallitus aikoo osoittaa ensi vuonna noin 500 miljoonaa euroa ilmastopäästöjen vähentämiseen ja muuhun ympäristötyöhön. Suomessa energia- ja ilmastostrategian tavoitteiden edistämiseksi on varattu ensi vuonna 25 miljoonaa euroa. Budjettiriihessä varmistettu 1 miljoonan euron määräraha kuntien ilmastoverkostojen tukemiseen on tarpeellinen avaus valtion ja kuntien ilmastoyhteistyön vahvistamiseksi.

Valtion ja kuntien yhteistyöllä kestävää kasvua kaupunkiseuduille

Suuri osa syntyvistä päästöistä lyödään lukkoon päätettäessä yhdyskuntarakenteesta, sillä se luo lähtökohdat ja edellytykset liikennetarpeen vähentämiselle ja myös kestävien kulkumuotojen ja uusien liikkumispalvelujen käytölle. Maankäytön, asumisen ja liikenteen MAL-sopimuksilla on saatu hyviä tuloksia yhdyskuntarakenteen ohjauksessa sekä maankäytön, asumisen ja liikenteen yhteensovittamisessa. Isoilla kaupunkiseuduilla tarvitaan luottamuksen rakentamista sen suhteen, että valtion ja kuntien välinen sopiminen maankäytön, asumisen ja liikenteen hankkeista ja niiden yhteisrahoituksesta on jatkuva ja kehittyvä prosessi. Sopimuksellista kaupunkikehittämistä tulee myös vahvistaa muilla kaupunkiseuduilla, joilla on kasvun ja yhdyskuntarakenteen hallinnan haasteita.

Kaupunkiseuduilla tiivistämistä ja eheyttämistä tukeva joukkoliikenne on keskeisessä asemassa varmistettaessa toimivat ja vähähiiliset liikkumispalvelut. Joukkoliikenteellä on keskeinen merkitys kaupunkiseutujen sisäisessä liikenteessä ja myös kaupunkiseutujen välisillä matkoilla. Avainasemassa joukkoliikenteen sujuvuudessa on myös integraatio muihin liikkumispalveluihin, liityntäpysäköinti ja toimivat matkaketjut.

www.kunnat.net
www.kommunerna.net

Suomen Kuntaliitto
Toinen linja 14,00530 Helsinki
PL 200, 00101 Helsinki
Puh. 09 7711,faksi 09 771 2291
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
Andra linjen 14,00530 Helsingfors
PB 200, 00101 Helsingfors
Tfn 09 7711, fax 09 771 2291
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

Junaliikenteen tukemisessa tulisi päästä nykyistä pitkäjänteisempään ratkaisuun, vaikka junaliikennettä ollaan avaamassa kilpailulle. Junaliikenteen äkilliset heikennykset vievät pohjaa kuntien maankäytön kehittämiseltä ja elinkeinopolitiikalta.

Liikenteen päästöt saatava nopeasti laskuun

Liikenteen päästövähennystavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan laajasti uusia toimenpiteitä. Henkilöautosuoritteen kasvu tulisi saada taittumaan ja autokanta uudistumaan energiatehokkaaksi ja polttoaineet vähäpäästöisiksi. Henkilöautoilun hinnoittelun päästöohjaavuutta tulisi yleisesti lisätä ja painopistettä tulisi siirtää hankinnasta käyttöön. Yksityisautoilun houkuttelevuutta on syytä vähentää toimivaan joukkoliikenteeseen panostamalla, kevyenliikenteen mahdollisuuksia parantamalla ja jakamistalouteen perustuvien palveluiden edistämisellä. Myös tienkäyttömaksujen toteutusmalleja ja vaikutuksia kannattaa edelleen selvittää.

Nopeiden päästövähenemien aikaansaamiseksi tulee tukea sähköautoihin siirtymistä sekä biopolttoaineiden ja biokaasun lisäämistä käyttövoimina. Lisäselvityksiä tarvitaan eri käyttövoimien potentiaalista ja riskeistä, jotta päästövähenemät pystytään toteuttamaan kestävästi ja kustannustehokkaasti.

Siellä missä joukkoja on, keskeistä on hyvin toimiva, vähäpäästöinen ja hinnaltaan kilpailukykyinen joukkoliikenne. Joukkoliikenteen valtionrahoituksen ostovoima on jo vuosia heikentynyt. Linja-autoliikenteen järjestämisen kustannukset ovat valuneet monin paikoin ELY-keskuksilta kuntien kontolle. Joukkoliikenteen toimivuuden varmistamiseksi tuki kunnille ja ELY-keskuksille on turvattava.

Harvaan asutuilla alueilla tarvitaan joustavien kuljetusratkaisujen kehittämistä. Henkilökuljetukset, kutsujoukkoliikenne sekä erilaisten liikkumis- ja kuljetusratkaisujen yhdistely on tarpeen myös siksi, etteivät päästöt henkilökilometriä tai kuljetusyksikköä kohden muodostu suuriksi. Valtion tulee tukea kutsuliikenteen ja uusien liikkumisen ja kuljettamisen palvelumallien kehittämistä.

Kävelyn ja pyöräilyn merkitys tulisi tunnistaa myös valtion budjetissa ja luoda uusi investointituki kuntien pyöräilyn ja kävelyn edistämisohjelmien toteutukseen. Jalankulun ja pyöräilyn edistämiseksi tarvitaan sujuva, laadukas ja turvallinen infra, joka houkuttelee liikkumaan arjen matkat kestävillä kulkutavoilla. Tukea tulisi saada myös sähköpyörän hankintaan, kun se korvaa liikennekäytössä olleen saastuttavan ajoneuvon. Kaupunkipyöräjärjestelmä on puolestaan hyvä esimerkki palvelusta, joka mahdollistaa polkupyörän joustavan käytön ja parantaa myös joukkoliikenteen palvelutasoa. Kaupunkipyörät tulisi saada joukkoliikennetuen piiriin.

Kestävien hankintojen ja resurssiviisaiden toimintamallien neuvonnalle on tarvetta

Kuntien julkisten hankintojen arvo on vuosittain noin 19 miljardia euroa, ja niillä on suuri rooli kestävien tuotteiden ja palvelujen yleistymisessä. Kunnat ovat hankinnoissa viime vuosina yhä enenevässä määrin panostaneet ympäristökriteereihin, mutta niiden laajamittaisen käyttöönoton edistämiseksi on tehtävä vielä työtä. Kestävien julkisten hankintojen sekä innovatiivisten hankintojen toteutumiseksi tarvitaan jatkossa neuvontaa, ohjausta, kokeilumahdollisuuksia ja riskirahaa. Parhaillaan valmisteltava kestävien ja innovatiivisten julkisten hankintojen osaamiskeskus on kannatettava esitys hankintaosaamisen kehittämiseksi ja laajentamiseksi.

KAISUssa on esitetty Green deal -kokeilua, jossa kunnat asettavat kunnianhimoisia kestävää kehitystä ja innovaatioita tukevia tavoitteita hankinnoille ja valtio suuntaa taloudellisia kannustimia esimerkiksi hankintojen suunnitteluun ja riskin kantamiseen. Tämä kokeilu on tervetullut, mutta kokeilun on oltava avoin kaikille kunnille, jotka edistävät kestäviä ja innovatiivisia hankintoja.

KAISUssa esitetään varmistettavaksi kunnissa eri kuluttajaryhmiä ja yrityksiä palveleva energianeuvonta. Tällä hetkellä valtion rahoitusta neuvontaan ei ole Motivan toimintaa lukuun ottamatta. Valtion rahoitus on olennainen osa energianeuvonnan varmistamista, jotta kaikilla alueilla pystytään sitä tasapuolisesti tarjoamaan. Monissa kunnissa tarvitaan kustannus- ja muuta tietoa kuntien omien energiaratkaisujen tueksi, yhtä lailla neuvontaa tarvitsevat yritykset ja asukkaat. Energianeuvonnan laajentuminen muille päästövähennysten saavuttamisen kannalta relevanteille sektoreille, kuten kestävään liikkumiseen, maatilojen energianeuvontaan ja rakennusten korjauksiin liittyvään neuvontaan tulee pitää agendalla energianeuvonnasta päätettäessä.

Rakennusten erillislämmitys vähähiiliseksi

Yksi yleisimmin toteutetuista ilmastotoimenpiteistä kunnissa on öljylämmitettyjen rakennusten lämmitystapamuutos. Taakanjakosektoriin kuuluvissa pienissä kaukolämpölaitoksissa puupolttoaineen osuus on jo alun alkaenkin huomattava ja siirtyminen puupolttoaineen käyttöön on jatkunut.

Suunnitelmassa esitetty tavoite julkisen sektorin esimerkkiroolista öljylämmityksestä luopumisessa on kannatettava. Kuntaliitto tukee tavoitetta siirtyä fossiilisesta energiasta uusiutuvaan energiaan rakennusten erillislämmityksessä sekä päästökaupan ulkopuolella olevien alle 20 MW tehon omaavissa laitoksissa.

Öljylämmityksestä luopumiseen tähtäävässä tavoitteessa voisi hyödyntää KL-Kuntahankinnat Oy:n ja SYKE:n onnistunutta mallia aurinkopaneelien yhteishankinnan toteuttamisesta.

Jätteiden synnyn ehkäisy etusijalle

KAISUssa ei ole mainintaa jätteen synnyn ehkäisemisestä. Jätehuollon etusijajärjestyksen mukaisesti ensisijaisesti on pyrittävä välttämään jätteen syntymistä. Tässä avainasemassa ovat kuntien ja kuntien jätehuoltoyhtiöiden jäteneuvonta ja jätteitä synnyttävien toimintojen ympäristölupaehdot. Jätteen synnyn ehkäisemiseen tarvitaan jatkossa enemmän resursseja.

Työkoneiden energiatehokkuus tarkasteluun

Työkoneiden energiankulutus ja päästöt ovat jääneet aiemmin melko vähälle tarkastelulle niiden päästöosuuteen nähden, eikä hyviä käytäntöjä energiatehokkaiden työkoneiden hankinnasta ole. Biopolttoaineiden sekoitusvelvoite on hyvä keino vähentää työkoneiden päästöjä. Kriteeristön luominen ja osaamisen kehittäminen vähäpäästöisten työkoneiden hankintaan ovat tarpeen. Myös taloudellinen ajotapa ja työtapojen kehittäminen, kuten välivarastoverkoston luominen kaupunkialueella ajotarpeen vähentämiseksi, ovat tarpeellisia toimia päästöjen vähentämiseksi.

Kasvatuksella ja valistuksella hyväksyttävyyttä ilmastotoimenpiteille

Tarve ilmastokasvatukselle on lisääntynyt viime vuosina. Ilmastokasvatuksessa keskeistä on ilmastonmuutos-ilmiön syvällisen ymmärryksen lisäksi toiminnan muutokset. Monilla sektoreilla kansalaisten toimet ovat avainasemassa päästövähennysten riittävän nopealle toteuttamiselle, ja julkisella sektorilla on mahdollisuudet edistää näitä toimenpiteitä koulutuksella ja neuvonnalla. Ilmastokasvatuksella ja kuluttajiin kohdistuvien ohjauskeinojen paremmalla koordinoinnilla voisi tukea päästövähennystavoitteen saavuttamista ja osaltaan lisätä ilmastopolitiikan hyväksyttävyyttä.

SUOMEN KUNTALIITTO

Lotta Mattsson
asiantuntija